

Vergaderjaar 2021–2022

26 488

Behoeftestelling vervanging F-16

30 806

Onbemande vliegtuigen (UAV)

Nr. 469

LIJST VAN VRAGEN EN ANTWOORDEN

Vastgesteld 6 juli 2022

De vaste commissie voor Defensie heeft een aantal vragen voorgelegd aan de Staatssecretaris van Defensie over de brief van 24 juni 2022 inzake de versnelling investeringsprojecten F-35 en MQ-9 (Kamerstukken 26 488 en 30 806, nr. 468).

De Staatssecretaris heeft deze vragen beantwoord bij brief van 30 juni 2022. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
De Roon

De adjunct-griffier van de commissie,
Mittendorff

1. Bent U bekend met het GAO rapport F-35 SUSTAINMENT DOD Faces Several Uncertainties and Has Not Met Key Objectives?¹ Zo ja, bestaat de vrees dat ook Nederland te maken kan krijgen met een tekort aan motoren en onderdelen daarvoor? Zo nee, waarom niet? Heeft de voorziene kostenstijging van de gemoderniseerde motoren voor de F-35 ook gevolgen voor de kosten van de Nederlandse exemplaren? Zo nee, waarom niet? Welke omvang hebben deze?

Ik ben bekend met dit rapport.

Zoals vermeld in de tweeëntwintigste voortgangsrapportage project Verwerving F-35 (Kamerstuk 26 488, nr. 466), die op 21 september jl. aan uw Kamer is aangeboden, heeft de schaarste aan motoronderdelen ook negatieve invloed gehad op de inzetbaarheid van de F-35 vliegtuigen op vliegbasis Leeuwarden, waar eerder schade op motoronderdelen was geconstateerd. Deze vliegtuigen zijn inmiddels weer operationeel inzetbaar en de reparatiekosten vielen onder het bestaande onderhoudscontract dat met de Amerikaanse overheid is overeengekomen. Daarnaast heeft Nederland een aangepaste operationele procedure ingericht, om toekomstige schade aan de motor te voorkomen, die een positief resultaat heeft op de inzetbaarheid.

In het betreffende GAO-rapport staat dat het *JSF Program Office* (JPO) in de vroege planningsfase zit van een moderniseringsprogramma van de motoren. In deze fase kan ik daarom nog geen antwoord geven op de vraag over gevolgen voor de kosten voor de Nederlandse F-35 vliegtuigen. Uw Kamer wordt dit najaar middels de jaarlijkse voortgangsrapportage Verwerving F-35 geïnformeerd over de ontwikkelingen wanneer deze bekend zijn.

2. Bent U bekend met het GAO-rapport F-35 JOINT STRIKE FIGHTER Cost Growth and Schedule Delays Continues?² Zo ja, bestaat ook in Nederland de vrees dat afgeleverde vliegtuigen achteraf gebreken vertonen waarvan het herstellen meer kosten met zich meebrengt dan wanneer deze gebreken voor de productie waren verholpen? Draait Nederland in enige vorm voor dergelijke kosten op of liggen deze elders? Zo ja, waar? Zo nee, is hier financiële ruimte voor gereserveerd?

Ik ben bekend met dit rapport.

De F-35 is ontwikkeld op basis van een (operationeel) pakket van eisen, die in een zogeheten ontwikkelingscontract met de industrie zijn vastgelegd. Zoals gebruikelijk bij een Amerikaans ontwikkelprogramma is dit een zogenaamd *cost-plus* contract, waarin een inspanningsverplichting voor de fabrikant is opgenomen om de contractuele eisen te realiseren. Om zo snel mogelijk vliegtuigen met de noodzakelijke capaciteiten ter beschikking te hebben, is in het F-35 programma gekozen om productie te starten voordat alle contractuele eisen volledig zijn gecontroleerd. Eventuele (meer)kosten kunnen worden opgevangen binnen het bestaande budget voor investeringen, respectievelijk exploitatie van de F-35 en worden verwerkt in de financiële ramingen.

In de voortgangsrapportage project Verwerving F-35 ontvangt uw Kamer dit najaar een actualisatie van de ramingen afgezet tegen het beschikbare budget.

¹ <https://www.gao.gov/assets/gao-22-105995.pdf>

² <https://www.gao.gov/assets/gao-22-105943.pdf>

3. Bent U bekend met het artikel «Future NGA fighter jets could cost hundreds of millions a piece»?³ Is Nederland al betrokken bij de opvolger van de F-35? Zo nee, bestaat de kans dat Nederland hier op termijn aan gaat deelnemen? Zo ja, is dat binnen twee, vijf, tien jaar, of meer?

Ik ben bekend met dit artikel.

Nederland is op dit moment niet actief betrokken bij een programma dat voorziet in de opvolging van de F-35. De aandacht van Defensie is onder meer gericht op de transitie van alle taken van de F-16 naar de F-35 in 2024. Desalniettemin oriënteert Defensie zich in brede zin op eventuele toekomstige vervangingstrajecten van het materieel dat thans in gebruik is.

4. Bent U bekend met het artikel Inflation, Supply Problems Could Push F-35 Cost Higher Than Expected, Lockheed Says?⁴ Hebben de stijgende kosten door de Covid-pandemie en groeiende inflatie ook gevolgen voor de kosten van de F-35's die Nederland aanschaft? Zo ja, welke omvang hebben deze? 10. Hebt u inzicht in het in het «pandemic catch-up plan» van Lockheed? Hoe reëel is het te verwachten dat Nederlandse bestellingen ontsnappen aan de vertragingen waarvan in ieder geval de Amerikaanse marine last heeft?⁵

Ik ben bekend met dit artikel.

Zoals ook aangegeven in de tweeëntwintigste voortgangsrapportage project Verwerving F-35, heeft COVID-19 impact op de wereldwijde F-35 productielocaties, waardoor de levering van vliegtuigen vanuit verschillende assemblagelocaties een of meerdere maanden vertraging heeft opgelopen. Zoals het zich nu laat inzien, zal in het meest gunstige geval in 2023 de vertraging zijn ingelopen. Deze vertragingen hebben geen negatieve invloed op het behalen van de geïdentificeerde mijlpalen zoals de volledige operationele inzetbaarheid van de F-35 in 2024.

In de voortgangsrapportage van dit najaar informeer ik uw Kamer over de laatste stand van zaken hieromtrent en ontvangt u van mij een actualisatie van de Nederlandse ramingen voor het project.

5. Is het juist te constateren dat een squadron uit 15 F-35's bestaat en dat Nederland nu streeft naar 52 toestellen? Is het tevens juist te veronderstellen dat er 7 stuks als «reserve» worden gekocht? Zo ja, hoe moet die reservetaak dan worden gedefinieerd? Zo nee, hoe zijn de getallen en onderlinge verhoudingen dan?

Een volledig F-35 squadron bestaat voor de Nederlandse Defensie uit vijftien vliegtuigen. Met in totaal drie F-35 squadrons worden er 45 F-35's in Nederland gestationeerd en de resterende zeven F-35's worden in Amerika ingezet ten behoeve van opleiding en training. In de transitiefase

³ <https://www.defensenews.com/air/2022/04/28/future-ngad-fighter-jets-could-cost-hundreds-of-millions-a-piece/>

⁴ <https://www.defenseone.com/business/2022/04/inflation-supply-problems-could-push-f-35-cost-higher-expected-lockheed-says/365856/>

⁵ Navy slows F-35 orders amid rising readiness grades of its fighter fleet Jun 28, <https://www.defensenews.com/naval/2022/06/28/navy-slows-f-35-orders-amid-rising-readiness-grades-of-its-fighter-fleet/>

van de F-16 naar de F-35 bevinden zich op dit moment 8 toestellen in Amerika.

6. Worden deze zes extra F-35 een bijzondere taak toegedacht? Of zijn ze voor alle (zes) voorkomende taken inzetbaar?

7. Kunt u aangeven hoe de verschillende F-35-taken worden verdeeld over de squadrons en de bijbehorende extra toestellen?

Nee, deze zes extra F-35 hebben geen extra bijzondere taken. De F-35 jachtvliegtuigen nemen in 2024 alle taken over van de F-16. Deze extra zes vliegtuigen, die naar verwachting in 2025 geleverd worden, moeten ook alle zes de missietypen veilig en effectief uitvoeren. Alle squadrons worden opgeleid om deze zes missietypen te kunnen uitvoeren.

8. Kunt u aangeven wat een optimale «productieserie» is?

9. Wanneer worden de toestellen van LOT18 verwacht klaar te zijn?

Voor Defensie is de levering van de zes F-35 jachtvliegtuigen in productielot 17 (LOT 17) optimaal. Daarvan is levering gepland in 2025.

Nederland zit in het bestelschema voor LOT 17. Als Nederland nu niet kan bestellen, is het uiterst onzeker of Nederland de toestellen binnen afzienbare tijd in de eerstvolgende productserie (LOT 18) kan bestellen. Nederland kan wellicht niet aansluiten, omdat andere landen al ingetekend hebben en de defensiemarkt verstopt raakt. Vanwege de toename van bestellingen van F-35 toestellen door andere landen kan de productie en levering nog verder vertragen. De levering van LOT18 is gepland voor 2026.

Bij een bestelling in LOT 19 of later ontstaat in het leveringsschema van de toestellen een gat van minimaal twee jaar ten opzichte van de gewenste levering. De completering van het derde squadron en de operationele voordelen worden dan minimaal twee jaar later bereikt.